

Inhoud

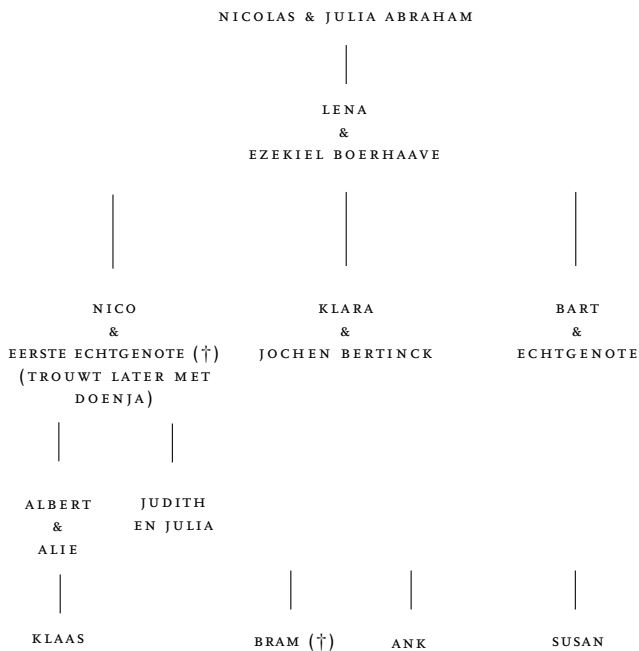
- 1 Terugkeer in skipak 11
- 2 De bunkerbouwer 45
- 3 Met een krans voorop 72
 - 4 De terrorist 93
- 5 Uit vaderlandsliefde 113
- 6 Een diepgaand onderzoek 163
 - 7 De inquisiteur 195
 - 8 Het rode gevaar 247
 - 9 In landsbelang 280

Nawoord 315

Stamboom van de familie Abraham

De vreugde van het schrijven
Het vermogen te bewaren
De wraak van een sterfelijke hand

Wisława Szymborska
(vertaling: Gerard Rasch)
uit: *Einde en begin. Gedichten 1957 –1997*

Terugkeer in skipak

Susan leunt over het stuur van de fiets. Voor haar strekt zich een onafzienbare vlakte uit. Tussen het puin, vlak boven de grond, zijn nog restanten muur zichtbaar, van gelijke hoogte, alsof de bebouwing met één geweldige houw van een zeis is weggemaaid. Verderop zijn alle brokstukken verwijderd, alleen de fundering geeft de contouren aan waar zich ooit kamers, gangen, buitenwanden, zelfs hele huizenblokken bevonden. De aanblik van een archeologische vindplaats. Tot in lengte van dagen zullen er aardewerk, kinderschoeisel en drankflessen worden opgegraven – overblijfselen van het bruisende leven in een havenplaats.

Schootsveld IJmuiden.

Ze is gedesoriënteerd. Was dit het Kennemerplein? Waar loopt het kanaal en waar zijn de bomen en struiken langs de Tasmanstraat? Is haar oude school ook gesloopt? Langs de horizon zoekt ze naar markeringspunten. De toren van de St.-Engelmunduskerk in de verte reikt nog als een waarschuwend vinger naar de hemel. Dat geeft houvast. In een rechte lijn ervoor staat de watertoren onverwoestbaar overeind. Dan moet links, schuin voor haar, verborgen achter puinhopen naast de begraafplaats haar geboortehuis staan.

Het pistool in haar jaszak weegt opeens veel. Ze lijkt wel gek. Wat heeft ze te zoeken in dit speergebied? Zo'n tweehonderd meter verder wemelt het van de zwaarbewapende Duitsers. Het hele westelijke deel van de vesting IJmuiden hebben ze nog stevig in handen. Marine, Wehrmacht, Luftwaffe, ss en Feldgendarmarie –

meer dan tienduizend soldaten zijn in de bunkers samengetrokken. Toch verraadt geen kreet, geen gebruld bevel hun aanwezigheid. De afluisterende wind blaast zelfs hun ingehouden adem de zee in. Ze wachten af, net als zij.

Met de fiets aan de hand loopt ze terug, oostwaarts, dwars door het niemandsland. De late middagzon werpt een vriendelijk oranje licht over brokken baksteen en prikkeldraad. Er schiet een stel ratten voorbij. Op een motor met haperende carburateur knettert een Duitse soldaat langs, over zijn camouflagepak hangt een mitrailleur. Achter haar marcheert een groep Wehrmachtsoldaten in de richting van de haven. Ze tonen geen belangstelling voor het meisje in het groezelige sportpak. Waarom zouden ze ook? Een opgeschoten kind lijkt ze, niet ouder dan vijftien, met vlechtjes langs haar ronde gezicht waaruit grote ogen verbaasd de wereld in kijken. 'Als je niet de onschuld zelve was, zou je voor Betty Boop kunnen doorgaan,' had Klaas plagerig gezegd. Maar dat was jaren geleden.

Even overweegt Susan bij haar vader langs te gaan. De ligging van de begraafplaats kan ze nu makkelijk lokaliseren. Het is niet meer dan vijf minuten fietsen. Jarenlang heeft ze iedere maand en op het laatst zelfs iedere week een koerierster langs gestuurd om te checken of hun huis er nog stond en of Bart niet verdreven was. Maar ze hadden hem ongemoeid gelaten. De Duitsers wisten als geen ander dat de doodgraver de laatste is die het strijdperk verlaat.

Misschien weet hij het nog niet, misschien moet ze hem zelf gaan vertellen dat de Duitsers hebben gecapituleerd. Dan ziet hij ook direct dat ze nog in leven en redelijk welzijn is. Maar dit is niet het goede moment. Bovendien zal hij wel aan het werk zijn, zijn eerste dode sinds de bevrijding: bezweken aan een hartstilstand van vreugde of van angst. Straks, vanavond wellicht en anders volgende week, zal er tijd genoeg zijn. Nu staat ze nog onder bevel, ze dient zich te gaan melden.

Ze zoekt haar weg terug door de woestenij, fietsend over naamloze straten, puinvrij gemaakt om Duitse troepen vrije doorgang te verschaffen. Ze passeert half afgebroken woningen met rafelige gordijnen, wapperend uit donkere gaten. Een glasscherf weerkaatst vlijmscherp zonlicht. In de verte begint het oostelijke deel van de vesting, dat als bevrijd wordt beschouwd. Precies daar, op de onzichtbare demarcatielijn, eenzaam wakend als een cerberus, rijst het onbeschadigde politiebureau op. De lompe toren en de twee haaks op elkaar staande vleugels lijken tijdens de oorlog wel in omvang toegevoegd, alsof het gebouw zich heeft gevoed met afgebroken panden. De lange rijen ramen, in drie lagen boven elkaar, kunnen nu zonder belemmering de kaalgeslagen omgeving afloeren. De aanblik alleen al is voldoende om haar misselijk te maken. En juist hier moet ze zich melden bij haar commandant.

Voor het politiebureau, op het Tiberiusplein, staat een stel mannen en vrouwen zwijgend bijeen. Van achter de verderop gelegen Rijks-hbs, die ook op miraculeuze wijze onbeschadigd is gebleven, komen nog meer mensen aanrennen. Zouden de bevrijders in aantocht zijn? Die ochtend was er buiten de vesting al heel wat volk op de been geweest. In hun beste vooroorlogse kleren stonden ze op de uitkijk, vlaggen en bloemen in de hand. Dwars over de Rijksweg was gekalkt: '*Canadians Welcome*'. Maar deze mensen kijken zonder uitzondering nors en zelfs verbeterd voor zich uit. Geen vlaggen en geen bloemen. Een man is op z'n pantoffels en een vrouw heeft haar schort voor, ze moeten zich in alle haast en met een duidelijke reden binnen de vesting hebben gewaagd.

Wanneer uit de richting van Velsen, nog buiten zicht maar al dichtbij, aanzwellend geraas van motoren opstijgt, ontstaat er onrust in de groep. Er klinken afkeurende kreten. Met grote snelheid draait een open Ford met provisorische nummerborden het plein op, geëscorteerd door twee DKW-motorfietsen. Over de treeplanken en spatborden hangen gehelmde leden

van de Binnenlandse Strijdkrachten met oranje armbanden. Hun stenguns zijn gericht op de achterbank. De kreten ontladen nu in woedend geschreeuw. Er volgen nog twee auto's en een open vrachtwagen. Alle blikken blijven gericht op de open Ford. Plotseling valt er een diepe stilte. De v's'ers wijken uiteen om een kleine man uit te laten stappen. Hij schudt zich even, als heeft hij een lange vermoeiende reis achter de rug. Dan draait hij zich een kwartslag en werpt een vluchtige blik op de andere auto's. Nu ziet Susan de kromming van zijn rug: een bochel. Dit moet De Bult zijn. De n s v -burgemeester van Velsen is dus gearresteerd.

Met haar fiets aan de hand en een bonzend hart zet Susan een paar stappen naar voren. Ze ziet hoe De Bult zijn handen in de zakken van zijn donkergroene colbert steekt. Eronder draagt hij een plusfour, geblokte kniekousen en glanzend gepoetste schoenen. Zou hij die vanochtend hebben laten poetsen, in de wetenschap dat dit een belangrijke dag was? Susan doet nog een stap dichterbij. Zijn uitdrukkingloze ogen onder de hoed blijven een moment nadenkend op haar hangen. Ze wijkt niet. Wat is hij klein, zijn schaduw op de tegels is zelfs langer dan hijzelf. Is dit miezerige oude mannetje met dat dunne nekje werkelijk de fanatieke nazi-aanhanger, de gevreesde collaborateur, de beul van IJmuiden?

Mannen in wijd vallende driedelige pakken voegen zich bij hem. Onderling wordt zacht gepraat, rustig, handen op de rug, geen grote beroering. Dit moeten de wethouders en de gemeentesecretaris zijn. Pas wanneer er onder dreiging van stenguns beweging in het groepje arrestanten wordt gebracht, barsten de omstanders weer los. Een vrouw krijst iets onverstaanbaars en probeert een oudere v's'er opzij te duwen. Met moeite houdt hij haar in bedwang. Wild slaat ze om zich heen, ze gilt buiten zinnen. Plotseling valt ze stil. Haar ogen lijken uit haar hoofd te puilen, met wijd open mond wijst ze naar het politiebureau.

Het ijselijk hoge gillen heeft Susan een hevige rilling be-

zorgd. Alle spieren in haar lichaam zijn geactiveerd en ze moet zich aan haar stuur vastgrijpen om het beven en klap-pertanden onder controle te krijgen. Haar blik schiet terug naar de hoofdingang. Naast de trappen zijn twee haar welbe-kende figuren verschenen: de politierechercheurs Arend Kaasdrager en Kees Vogel, gekleed in vrijwel identieke regen-jassen en deukhoeden. Ze laten De Bult en de wethouders voor zich uit naar binnen gaan. Achter hen sluiten de recher-cheurs Haverkort en Hupkes aan, beiden met een brede grijns. Ze blijven een moment boven aan de trappen staan en nemen het aanhoudende gebrul in ontvangst als ware het ap-plaus.

Ineens hoort Susan boven alle tumult uit haar naam roe-pen. Twee, drie keer, een plezierig zangerig en vertrouwd ge-luid. Ank Bertinck drukt zich bij de vrachtwagen met het no-dige geweld door een groep v's'ers in blauwe overalls. Ze draagt kaplaarzen en een wijd uitstaande rijbroek, over haar schouder hangt krijgshaftig een stengun. 'Grote genade, Susan, waar zat je? Ik heb je overal gezocht!' roept ze lachend. Ze omhelst haar nicht stevig en fluistert in haar nek: 'De nachtmerrie is voorbij, lieve schat. We hebben het overleefd.'

Susan snuift een prettige geur van frisse zeep op en laat even haar hoofd rusten tegen Anks schouder. Dan maakt ze zich los en vraagt met een hoofdknik naar de overalls: 'Wie zijn al die lui?'

'Verzetshelden – ze schieten als paddestoelen uit de grond.'

'Hoe komen ze aan die gekke pakken?'

'Die lagen blijkbaar al klaar. We mogen ons eindelijk open-lijk en bewapend in de vesting vertonen.' Snel tast ze over Su-sans jas en lacht luid. 'Nou, dat deed jij toch al!'

Susan kijkt haar gespannen aan. 'Heb je iets gehoord van Anna? En van Klaas?'

'We moeten afwachten,' Ank neemt haar bij de arm, 'het kan dagen duren voor iedereen uit de gevangenis is.'

'Kunnen we geen navraag doen?'

‘Waar? Niemand weet waar ze vastzitten. Overal heerst chaos. Zet het van je af. Er kan nu niets meer misgaan. Kom mee naar binnen. De bevrijding wordt gevierd! Iedereen is er!’

‘Ank! De moffen hebben de haven nog in handen!’

‘Laat de Canadezen dat maar oplossen.’ Ze duwt Susan voor zich uit de trappen op en de deur door. ‘Daar hebben wij de wapens niet voor.’

In de hoge gangen van het politiebureau stinkt het naar transpiratie en slechte tabak. Het blauw van de v's overheerst. Onbekende gezichten onder potachtige helmen deinen langs haar heen. Veel jonge mannen, een brandende sigaret in de mondhoek en een wilde blik in de ogen. Maar ook oudere; dertigers en veertigers met ingevallen wangen van de honger. Er ontstaan opstoppingen door toevallige ontmoetingen, er worden kreten geslaakt, handen geschud, er wordt op schouders geslagen en er worden tranen weggeveegd. Susan kent er niemand. Wie zouden dit zijn? IJmuidenaren? Mensen uit het verzet?

In het gedrang houdt Susan zich vast aan de politiejas van Ank, die met haar ellebogen een doorgang probeert te forceren. Doelbewust gaat ze voorop. Ze is hier thuis. Een jaar voor de Duitse inval had ze gesolliciteerd op het bureau. De familie was verbijsterd geweest. Ank bij de politie! En dat voor een dochter van Klara, een anarchiste die haar afschuw van het gezag altijd van de daken had geschreeuwd. ‘Ga die meid bij de politie werken!’ had Klara geroepen. ‘Heb ik daarvoor mijn hele leven met smerissen overhoop gelegen!’ Susan was nog maar veertien geweest en had erg opgekeken tegen haar stoere nicht, de eerste vrouw bij het IJmuidense korps. Ze verdedigde Ank toen die, na het uitbreken van de oorlog, gewoon op haar post was gebleven, ondanks toenemende protesten van de familie. Maar nog geen twee jaar later verliet Ank het bureau onvrijwillig, met handboeien om. Ze was opgepakt wegens het verbergen van joden en in een kamp beland. Susan had niets meer van haar vernomen, tot ze een halfjaar

geleden bij toeval hoorde dat haar nicht door collega's uit het kamp was bevrijd en actief was in de B S.

Ze zijn gedwongen tot stilstand gekomen naast een openstaande deur. Erachter gaapt een grote, in het laatste zonlicht badende ruimte met klimrekken langs de wanden. Opgerolde springmatrassen en halters liggen in hoeken geschoven. De gymnastiekzaal. In het midden staan, als zijn ze gisteren nog gebruikt, de bok en het paard. De leren ruggen zijn versleten en vertonen donkere vlekken. Er drijft een vreemde stank uit de zaal. Susans hand verliest zijn grip op Anks jas en zakt slap naar beneden. Ze hapt naar adem. Snerpend gegil galmt in haar oren... Ze kan hen zien liggen, haar makkers, naakt, gebogen over de leren ruggen, de handen en voeten aan het onderstel vastgemaakt. Er worden vragen gebruld, er klinken striemende slagen, het stinkt naar zweet en bloed. Opnieuw en opnieuw kletst de zweep in de open wonden, gevolgd door langgerekt gekrijs. Ze slaat haar handen over haar oren en knijpt haar ogen dicht. Dat waren haar vrienden, haar strijdmakkers...

'Niet kijken! Niet aan denken!' Ank grijpt haar snel bij de schouder en trekt haar bij de deuropening vandaan. 'We pakken ze allemaal op, het hele zootje!' Met een hand duwt ze iedereen in haar weg ruw opzij en met de andere sleurt ze haar nichtje achter zich aan. 'Ik zorg wel dat we samen bij de politieke opsporingsdienst komen,' roept ze naar achteren, 'maar eerst moeten we een legitimatie regelen, zodat je officieel lid van de B S bent.' Ze duwt Susan een kantoor in en geeft een jongeman achter een bureau opdracht een identiteitsbewijs voor haar uit te schrijven.

'Naam?' vraagt de jongen gewichtig.

'Boerhaave,' antwoordt Ank luid en duidelijk, op de toon van een meerdere in rang.

'Voornaam?'

'Susanna Jelena.'

'Geboren?'

Terwijl Ank ingespannen het pasfotootje lospeutert van Susans vervalste persoonsbewijs, zegt ze nonchalant: '28 februari 1926.'

Buiten het kantoor verklaart ze met een wegwijsend gebaar: 'Om bij de opsporing te komen moet je eenentwintig zijn en jij bent nog niet eens twintig.'

Susan staat met de kaart in haar handen en leest: 'Algemeen commando belast met arrestaties in gemeente Velsen'. Achterop zit haar foto vastgeniet, eronder haar naam en valse geboortedatum. Afgestempeld: 7 mei 1945.

Als ze opkijkt staan de rechercheurs Kaasdrager en Vogel voor haar. 'Zo, ben je daar eindelijk,' zegt Kaasdrager bars, 'je had je vanochtend al moeten melden. Wat ben jij toch voor een soldaat!' Hij torent hoog boven haar uit. Zijn zware wenkbrauwen wippen een paar maal vervaarlijk op en neer. Dan schiet hij in de lach en trekt aan een van haar vlechtjes. 'Nou, gefeliciteerd dan maar met de bevrijding!' Vogel heeft beleefd staan grinniken om Kaasdragers plagerij en schudt nu eerst Ank en daarna Susan uitvoerig de hand.

Kaasdrager is in een opperbest humeur. Die middag hebben ze De Bult in zijn slaapkamer in het landhuis Velserbeek opgepakt. 'Je had moeten zien in wat voor schandelijke weelde die hufter leefde. Meneer had zich omringd met het beste van het beste. Meubels, schilderijen, tapijten, ga maar door, en een drankkast! Dat geloof je niet...'

'En dan die urn in de vensterbank...' vult Vogel aan.

'Willen jullie 'm zien?' Zonder antwoord af te wachten gaat Kaasdrager hen voor. Hij ontgrendelt een celdeur en in de donkere ruimte erachter ziet Susan een streep licht uit een hoog venster over geblokte kniekousen vallen. De gebochelde gestalte zit diep in elkaar gedoken, zijn benen voor zich gestrekt. 'Zie hier de slager van IJmuiden...' zegt Kaasdrager smalend. De burgemeester kijkt even verbaasd op en direct weer naar de grond. 'Als dat soort eenmaal van hun macht beroofd is, blijft er niks van over. Maar hangen zal ie!' en hij

smijdt de deur met een knal dicht.

Op de gang richt hij zijn aandacht weer op Susan. Hij neemt haar van top tot teen op, pakt het legitimatiebewijs uit haar hand en knipoogt tegen Vogel. 'Mooi zo, je staat nog steeds onder mijn commando.'

'Arend, eh... commissaris Kaasdrager is ook tot hoofd Politieke Opsporingsdienst benoemd,' legt Vogel behulpzaam uit.

Kaasdrager steekt een sigaret op en blaast de rook recht omhoog: 'Zo, zo, je hebt je dus eigener beweging al aangemeld om landverraders op te pakken.' Voor Ank hem in de rede kan vallen, houdt hij een willekeurige voorbijganger aan en roept tegen de man, wijzend op Susan: 'Hier hebben we een goeie aan. Een keiharde! Die kent geen genade voor verraders!' De man knijpt zijn wenkbrauwen samen: 'Fraai hoor, kinderen inzetten...' Kaasdrager draait zich geërgerd van hem af.

Susan kijkt de man na. Ze zou hem willen nalopen en uitleggen dat ze allang geen kind meer is, dat ze niet keihard is geworden, dat ze meer heeft geleerd over respect voor het leven dan menig ander van haar leeftijd... Maar Kaasdrager geeft Vogel al opdracht uit te zoeken wat die flapdrol hier op het bureau doet.

'Misschien kunnen Susan en ik samenwerken,' stelt Ank snel voor.

Kaasdragers gezicht heldert ogenblikkelijk op. 'Ja, ja, jullie samen, dat is een goed idee...' grijnzend draait hij zich naar Vogel, 'opgepakt worden door twee grieten, dat is nog eens een mooie vernedering voor dat n s b -schorem!'

Vogel onderbreekt hem vlug: 'Maar eerst is er feest! Kom op, dat hebben we wel verdiend.' En als Ank hem vragend aankijkt: 'Hier op het bureau! Een feestje voor illegalen... oud-illegalen mag ik wel zeggen.' Hij knijpt Susan in haar wang: 'Mooie meisjes zijn altijd welkom.'

'Nou, als schoonheid het criterium is, zal het wel een saaie boel worden,' reageert Ank koel.

Kaasdrager schudt zijn hoofd: 'Weet je wat jullie probleem is, jullie hebben geen gevoel voor humor. Nooit gehad.'

Schuin achter hen dragen B's'ers stoelen en klaptafels de gymnastiekzaal in. Met moeite wordt een piano over de drempel getild. Genodigden, mannen, jongens en een enkele vrouw, drommen de zaal al in. Ank slaat haar arm om Susans schouder, troont haar mee naar binnen en wijst ter afleiding op de verschillende groepjes: 'Die daar zijn van de groep-Joop Hollander en dat zijn Engelandvaarders, dat stel daar links zat bij een Knokploeg. En herinner je je meneer Hendriks nog? Die heeft heel wat onderduikers gehad...' Ze draait zich naar Susan. 'Waar zijn jullie mensen?'

Susan staart naar de bok en het paard. Er is inmiddels een grote rood-wit-blauwe vlag overheen gehangen. 'Ik weet niet. De meesten zijn dood of verdwenen.'

'Dat bedoel ik niet. Waar zitten Zegel en de anderen?'

Ze haalt haar schouders op. 'Ze zullen wel niet uitgenodigd zijn.'

Met hartelijke uitroepen en open armen worden nog steeds nieuwe gasten verwelkomd. Overal klinken kreten van herkenning, er wordt gezwaaid, gewenkt, gelachen en geschreeuwd. Grote kerels vallen elkaar grienend om de hals. Misschien herken ik niemand omdat het geen oorlog meer is, bedenkt Susan, al die onbekenden hebben net als ik jarenlang ondergronds geopereerd en zijn nu eindelijk uit hun onderduik te voorschijn gekomen. Misschien zijn dit wel de schimmen die gehaast in het donker verdwenen nadat ze hun illegale kranten of vervalste bonkaarten had gebracht. Wie weet hoeveel van deze mensen ze eerder heeft ontmoet.

Er komt een wat oudere, statige man op haar af. Al enige tijd voelde ze zijn blik vanuit de verte op zich gevestigd. Hij blijft voor haar staan, maakt een lichte buiging en zegt met gedempte stem: 'Ik wil maar zeggen dat u mijn grootste respect heeft. Er zijn er niet veel geweest zoals u, juffrouw. U bent niet tergeschrokken voor het zwaarste, het allerzwaarste...' Hij

buigt opnieuw en loopt geëmotioneerd weg.

Ze blijft versteend staan. Misschien moet ze achter hem aan gaan en vragen wie hij is, of ze elkaar ooit eerder hebben ontmoet en wat hij van haar weet? Maar Ank trekt haar al mee naar de klaarstaande tafels. Ze krijgen een zitplaats toegewezen; Ank naast Vogel en Susan tussen hem en Kaasdrager in. Tegenover hen zitten de chercheurs Haverkort en Hupkes, verderop Baarspul, Kinkels en Willems, politieagenten die al jarenlang onder Kaasdrager ressorteren, zowel legaal als illegaal.

Het opgewonden geroezemoes sterft langzaam weg als Kaasdrager overeind komt en met zijn zegelring tegen zijn glas tikt. Hij houdt een kort welkomstwoord, dat Susan grotendeels ontgaat. Met gebogen hoofd probeert ze weg te kruipen voor alle blikken die op de man naast haar gericht zijn. Alleen het slot vangt ze op: 'Ook al zitten er nog een paar duizend moffen in de haven, toch meen ik met een gerust hart op de vrijheid te kunnen drinken!' Instemmend gebrul, voeten stampen op de vloer, glazen gaan de lucht in en direct worden de gesprekken hervat. De pianist slaat de eerste akkoorden aan. *Don't fence me in...*

Vogel buigt zich over naar Susan: 'Mijn god, doe die jas toch eens uit, het is hier bloedheet.' Snel neemt ze een flinke slok van haar limonade en schudt haar hoofd. Vogel houdt een fles jenever voor haar op. 'Prima kwaliteit, geconfisqueerd bij De Bult...' lacht hij samenzweerderig.

'Nee, dank je, ik drink niet...' Slecht op haar gemak probeert ze voor hem langs oogcontact te maken met Ank, maar die is in een heftig gesprek verwickeld met haar buurman.

'Ach kom, dat moet je gewoon leren, je bent toch geen kind meer!' Vogel schenkt een glaasje in en houdt dat vlak voor haar mond. 'Kom op, wees een flinke meid, ad fundum, in één keer!' smeekt hij met een pruillip.

Ze lacht verlegen. Aan de overkant van de tafel wordt aanmoedigend geroepen: 'Een-twee-drie... daar-gáát-ie!' Ze trekt

een vies gezicht en slaat het glas achterover. Een onbekende kruidige smaak prikkelt haar tong, verdooft haar gehemelte en brandt dan door haar slokdarm tot in haar lege maag. Ze staart over de rand. Tegenover haar ziet ze lachende wijd open monden met wit beslagen tongen en bruine tanden. *'We'll meet again, don't know where, don't know when...'* zingt de pianist.

Het glaasje wordt direct weer gevuld. Achter haar langs hoort ze Vogel iets roepen tegen Kaasdrager. Als ze ook het tweede glas naar binnen gooit, slaat die instemmend zijn vuist op tafel. *'Hè, hè, eindelijk doet ze eens leuk mee!'* Susan legt haar hand over het glaasje en haalt met het hoofd in de nek een paar keer diep adem. Ze knippert tegen het plafond en probeert langs de wandrekken haar blik te scherpen op de contouren van de deur. Er staat een man in de opening. Zoekend kijkt hij om zich heen. Zijn gezicht en gestalte komen haar vaag bekend voor. Hij loopt naar Haverkort en Hupkes en slaat hen joviaal op de schouder. Instinctief laat Susan haar handen onder tafel zakken en betast het pistool in haar jaszak. Het puntige gezicht van de man heeft een opgewekte uitdrukking. Hij grijpt de jeneverfles, schenkt zichzelf in en knikt grijnzend naar Kaasdrager. Een enkele seconde richt zijn blik zich gedachteloos op Susan, dan draait hij een halve slag en zwaait naar een uitbundig stel aan het eind van de tafel. Vreugdevol gebrul. Susan ziet nu zijn smalle rug en nek, die vormeloos overgaat in het hoofd. Haar ogen blijven hangen op zijn opvallend brede heupen onder het politie-uniform, breder zelfs dan zijn schouders. Waar heeft ze hem eerder gezien? En waarom voelt ze zich ineens zo opgejaagd?

Ze zat in een greppel, achter struiken, het gras was nog vochtig van de ochtenddauw. Verkleumd van het lange wachten had ze haar handen gemasseerd. Haar vingers mochten niet verstijven, die moesten soepel blijven. Eindelijk, ze had de moed al bijna opgegeven, kwam de man over de weg aanfietsen. Hij passeerde en ze volgde hem. Maar de afstand tus-

sen hen werd steeds groter. Verder en verder verwijderde hij zich van haar, tot een punt waar ze hem definitief uit het oog verloor.

‘Maar dat is Mars...’ zegt ze met plotseling hoog uitschietende stem, ‘ik weet het zeker, dat is agent Mars, wat doet die hier?’

Kaasdrager draait zich naar haar toe: ‘Jazeker, dat is Mars, blij dat je hem herkent.’ Hij schenkt haar glas nog eens vol. Ze schuift het van zich af.

‘Maar, maar... herinnert u zich niet, ik moest...’ begint ze aarzelend.

‘Ja, ja, dat doet er nu allemaal niet meer toe.’ Kaasdrager zet het gesprek met zijn overbuurman voort.

Ze tikt hem op de schouder: ‘Hoezo, dat doet er niet meer toe?’ Haar tong voelt erg dik.

‘Lieve kind, hou asjeblieft op met dat gezeur.’ Kaasdrager roept lachend naar de overkant: ‘Die is de drank nu al naar d’r hoofd gestegen.’

Susan knijpt haar ogen toe, de fles en glazen op tafel trillen een beetje. ‘Maar het is Mars, nietwaar?’

Kaasdrager zucht overdreven luid en wenkt Mars met een ongeduldig handgebaar: ‘Hé, beste kerel, bevestig even dat je bent wie je bent. Dit meisje schijnt zich zorgen om je te maken...’

Mars recht zijn rug, slaat de hakken tegen elkaar en salu-eert: ‘Willem Mars is de naam en volgens mijn vrouw ben ik in prima conditie, alles doet het nog naar behoren!’ Er stijgt luid gelach op aan de overzijde. Mars knipoogt naar Kaasdrager en stompt Vogel tegen de schouder. Die heeft zijn ogen strak op Susan gericht.

‘Dat is anders knap vreemd...’ mompelt ze terwijl Mars terugkeert naar het eind van de tafel.

‘Nou is het wel genoeg geweest!’ snauwt Kaasdrager en wendt zich kwaad naar Vogel, ‘geef dat wicht dan ook geen drank!’ Hij legt zijn arm over de stoelleuning achter Susan,

leunt met zijn grote lichaam zwaar tegen haar aan en trekt een schaal belegde boterhammen naar voren. 'Hier, neem er een... wie drinkt moet ook eten.'

In verwarring wendt ze haar hoofd af. Alle gezichten aan tafel zijn op elkaar gelijkende grimassen geworden: 'Nee, nee...' Ze gebaart dat ze geen trek heeft.

Net op tijd heeft ze het gehaald. Naast de trappen van de hoofdingang krimpt ze in elkaar, kokhalst en spuit haar maaginhoud in een struik. Een waterige, zure substantie drupt van de bladeren. Ank trekt haar overeind, veegt haar mond met een zakdoek af en verbijst zich. Het liefst zou ze haar nichtje even flink de les lezen. Hoe kan ze zo stom zijn zich alcohol te laten opdringen! Ank voelt hoe Susans magere lichaam rilt. Ze hoort haar klappertanden en steeds herhalen: 'Het kan niet waar zijn, het kan niet waar zijn...'

Ank trekt een gezicht. 'Nou, dat had je wel kunnen raden! Als je ook niet eet!'

'Het was Mars, ik heb hem herkend...' Panisch loert Susan om zich heen, weg moet ze, weg van het politiebureau. Kaasdrager en Vogel kunnen ieder moment komen kijken waarom ze ineens weggerend is. Ze duwt Ank van zich af en wankelt over het plein, een beetje scheef hangend onder het gewicht in haar jaszak. Een stuk verderop, in het donkere portiek van de Rijks-hbs laat ze zich op de koele stenen vloer zakken, haar benen gestrekt, voeten naar buiten gedraaid, haar onderarmen hangen lam op de tegels. Ank leunt tegen de muur en steekt een sigaret op.

Susan voelt zich uitgeput. Ze ziet haar afgetrapte sportschoenen. O god, toen was ze ook zo moe geweest. Hondsmoe. Vier keer was ze al naar Aerdenhout op en neer gefietst. Drie dagen waren er al voorbij sinds Anna was opgepakt. En nog steeds wist ze niets. Waar hadden ze haar heen gebracht? Waar zat ze vast? Kaasdrager moest dat toch weten? Huilend, schreeuwend, totaal over haar toeren, had ze hem